

Osvrt

Trideset godina Restauratorskog odjela Ludbreg Hrvatskog restauratorskog zavoda

DOI: <https://doi.org/10.17018/portal.2024.13>

Venija Bobnjarić-Vučković, Janja Ferić Balenović, Iskra Karniš Vidović,
Blanda Matica, Ferdinand Meder, Boris Mostarčić, Anđelko Pedišić

O razvoju i djelatnosti Restauratorskog odjela Ludbreg

Restauratorski centar Ludbreg (danas Restauratorski odjel Ludbreg) osnovan je 1994. godine s ciljem spašavanja i privremenog smještaja evakuiranih kulturnih dobara iz ratom zahvaćenih područja Hrvatske. Smješten je u glavnu zgradu dvorca Batthyány, koja je u tu svrhu obnovljena te uređena kao središnja čuvaonica za pokretna kulturna dobra, s restauratorskim radionicama Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Godine 1991. tadašnji Zavod za zaštitu spomenika kulture u sklopu Ministarstva prosvjete, kulture i športa, okuplja konzervatore, restauratore, muzejske i druge stručnjake u provođenju evakuacije kulturnih dobara iz ratom ugroženih područja na sigurne lokacije. Na području kontinentalne Hrvatske organizirano je 15 tajnih čuvaonica za umjetnine, a upravo je dvorac u Ludbregu svojim kapacitetom od 3500 m² i relativnom očuvanošću (s obzirom na to da nije bio korišten) pružao osnovne uvjete za pohranu evakuiranih umjetnina. Godine 1992. Grad Ludbreg ustupa dvorac Batthyány tadašnjem Ministarstvu prosvjete, kulture i športa na korištenje bez naknade za potrebe zaštite kulturne baštine¹. Uz to,

ažurno se šalju informacije o stradanju hrvatske kulturne baštine na niz domaćih i inozemnih adresa s pozivom za pomoć. Sagledavanjem potreba i mogućnosti na terenu, iste godine u pomoć dolaze predstavnici Bavarskoga zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika (Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege) i već sljedeće godine doniraju restauratorsku opremu i stručnu literaturu te novčana sredstva za pomoć pri osnivanju restauratorske radionice². Projekt Restauratorskog centra Ludbreg postaje važna tema stalne Hrvatsko-bavarske komisije i Hrvatsko-bavarskog društva. Financijska pomoć stiže od bavarske Vlade, Hypo – Zaklade za kulturu, Bavarskoga državnog ureda i nadbiskupskih ordinarijata München – Freising i Bamberg. S hrvatske strane projekt je vodio Zavod za zaštitu spomenika kulture Ministarstva prosvjete, kulture i športa, a potom Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine na čelu s ravnateljem Ferdinandom Mederom, uz financijsku potporu istog

Jurkić, a gradonačelnik mr. sc. Franjo Kuharić.

2 Najvažniju ulogu imali su dr. sc. Michael Petzet, glavni konzervator Bavarskog zavoda za zaštitu spomenika, i restaurator Erwin Emmerling, s kojim će i kasnije biti nastavljena intenzivna suradnja u kreiranju programa Restauratorskog odjela Ludbreg (studentske prakse, stručni skupovi i radionice te projekti).

¹ Ministrica prosvjete, kulture i športa bila je dr. sc. Vesna Girardi

1. Dvorac Batthyany (snimka: M. Vađunec, 2019.)

2. Radovi na skulpturama iz Cernika uz mentorstvo prof. dr. Erasmusa Weddigena (arhiva HRZ-a, 1995.)

3. Konzultacije s prof. Erwinom Emmerlingom iz Bavarskoga zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika (arhiva HRZ-a, 2000.)

4. Radionica za drvenu polikromiranu skulpturu i stolarija (arhiva HRZ-a, 2013.)

5. Čuvaonica umjetnina (snimka: V. Bobnjarić-Vučković, 2024.)

6. Međunarodni seminar i radionica „Povijesne tehnike starih majstora 1“ (arhiva HRZ-a, 2001.)

7. Tečaj „Restauriranje i konzerviranje papira 2“ (arhiva HRZ-a, 2001.)

8. Međunarodni stručni skup „Žbuke na pročeljima“ (arhiva HRZ-a, 2002)

9. „Međunarodni seminar o povijesnim tehnikama mramorizacije i mogućnostima njezina restauriranja“ (arhiva HRZ-a, 2007.)

Ministarstva. Restauratorski radovi na obnovi dvorca Batthyány i formiranje Restauratorskog centra povjereni su Restauratorskom zavodu Hrvatske. Kao rezultat uspješne suradnje hrvatskih i bavarskih stručnjaka, 15. travnja 1994. godine na prvom katu i u dijelu prizemlja dvorca otvorena je restauratorska radionica za polikromiranu drvenu skulpturu i slike na drvenom i tkanom nosiocu, s knjižnicom, drvorezbarskom i stolarskom radionicom, čuvaonicama i ostalim pratećim sadržajima. U radionici su uz domaće radili i strani konzervatori-restauratori, njihovi suradnici i studenti te stručnjaci čija je djelatnost bila vezana uz konzervatorsku i restauratorsku djelatnost. Opravdanost projekta obilježena je 1997. godine dodjelom namjenskog kredita Hrvatskom restauratorskom zavodu za cjelovitu obnovu dvorca Batthyány te za dodatno opremanje Restauratorskog centra. Potpisan je ugovor s Bayerische Landesbank i Bayerische Landesanstalt für Aufbaufinanzierung, uz odgovarajuće odluke o jamstvu Vlade Republike Hrvatske. Centar u Ludbregu iste godine ulazi u sastav Hrvatskog restauratorskog zavoda koji umrežava restauratorske odjele u Zagrebu, Dubrovniku, Splitu, Šibeniku, Zadru, Rijeci, Vodnjaju

– Juršićima i Osijeku te djeluje uz financijsku potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Restauratorski centar Ludbreg svečano je otvoren 4. svibnja 2000. godine. Intenzivirano je konzerviranje i restauriranje u ratu oštećenih umjetnina pohranjenih u prostorijama dvorca, a potom i drugih spomenika hrvatske kulturne baštine. U Centru su se održavali i brojni programi stručnog usavršavanja za konzervatore i konzervatore-restauratore (konferencije, seminari i radionice) te programi međunarodne suradnje, s ciljem unaprijeđivanja konzervatorske i konzervatorsko-restauratorske djelatnosti.

Uz radionice za restauriranje štafelajnog slikarstva i polikromirane drvene skulpture, osnovan je 2003. godine i Odsjek za tekstil, a 2009. godine i Tekstiloteka – specijalizirana zbirka u kojoj se čuva i obrađuje ugrožena povijesna tekstilna građa. Kroz glavnu čuvaonicu umjetnina u proteklih 30 godina prošlo je tisuće predmeta i umjetnina s više od 130 lokaliteta iz cijele Hrvatske. U čuvaonici su od 1992. godine bile smještene umjetnine evakuirane u vrijeme ratne opasnosti, no kako su se oltari nakon obnove vraćali u isto tako obnovljene matične objekte, njihovo mjesto su sve više zauzimali objekti kojima je bio

10. Pripremni sastanak za organizaciju Europsko-mediteranskog kongresa o očuvanju i promidžbi drevnih mozaika (arhiva HRZ-a, 2008.)

potreban hitan smještaj zbog provođenja građevinskih ili restauratorskih radova u crkvama ili dvorcima. Povećavao se i broj objekata s područja sjeverozapadne Hrvatske na kojima su zbog velike ugroženosti i vrlo lošeg zatečenog stanja bili nužni konzervatorsko-restauratorskih radovi u radionicama Zavoda. Nakon potresa 2020. godine, u čuvaonici su pohranjene i umjetnine iz zagrebačke prvostolnice i više zagrebačkih muzeja.

Hrvatski restauratorski zavod, kao matična ustanova za konzervatorsko-restauratorsku djelatnost u Republici Hrvatskoj, ima i važnu ulogu u usavršavanju konzervatora i konzervatora-restauratora. Osim uspostavljanja i opremanja restauratorskih radionica i čuvaonica, suradnja sa stručnjacima iz Bavarske bila je ključna za razvijanje programa usavršavanja na raznovrsnim konferencijama, seminarima i radionicama koji su održani na Odjelu. Odjel nudi specijalizirane dvorane za predavanja, prostrane radionice i mogućnost smještaja za predavače i sudionike. U organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, od 2000. godine u Ludbregu je za velik broj konzervatora i konzervatora-restauratora iz Hrvatske i brojnih drugih država održano 25 stručnih i znanstvenih skupova, seminara i radionica pod vodstvom predavača iz Njemačke, Slovenije, Italije, Velike Britanije, Kanade, Francuske, Belgije, Hrvatske i drugih država. Raspravljalo se o specifičnim problemima u konzervatorsko-restauratorskim postupcima na drvenim polikromiranim skulpturama, štafelajnim slikama, papiru, tekstu i zidnom slikarstvu te na graditeljskoj baštini. Osim usavršavanja stručnjaka,

u Restauratorskom odjelu Ludbreg studentsku praksu obavljaju studenti različitih usmjerenja u zaštiti kulturne baštine iz Hrvatske i inozemstva.

Konzervatorsko-restauratorska aktivnost

Konzervatorsko-restauratorska aktivnost obuhvaća preventivnu zaštitu te konzervatorske i restauratorske radove na polikromiranoj drvenoj skulpturi, slikama na drvenom ili platnenom nosiocu te povijesnom tekstilu. U početku je djelatnost prvenstveno bila usmjerena na zaštitu i obnovu oltarnih cjelina evakuiranih tijekom 1992. iz ratom ugroženih područja središnje i istočne Hrvatske. Programom sanacije „ratnih šteta“ bio je obuhvaćen inventar iz dvadesetak crkava (Stari Brod, Stara Drenčina, Sveti Petar Mrežnički, Donji Zvečaj, Šišinec, Sunja, Sunjska Greda, Cernik, Bebrina, Stari Farkašić, Nova Gradiška, Jamničko Podgorje, Brest Pokupski, Pisarovinska Jamnica, Tomaš, Lučelnica, Logorište, Vukmanić, Dubočac, Slavonski Brod, Osijek). S restauratorima iz Hrvatske na tim su projektima radile i kolege iz Bavarske i Švicarske. Nakon što je završena obnova evakuiranih umjetnina koje je bilo moguće vratiti u matične objekte, nastavilo se s radovima većinom na crkvenim umjetninama iz ostalih dijelova kontinentalne Hrvatske. Tako su u odjelu u Ludbregu izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi na umjetninama iz čak osamdesetak lokaliteta s područja kontinentalne Hrvatske. Posebno su vrijedni radovi na malobrojnim sačuvanim i vrlo vrijednim oltarima iz druge polovine 17. stoljeća (Jakuševac, Brest Pokupski, Varaždin, Hrastov-

11. Varaždin, crkva sv. Ivana Krstitelja, glavni oltar sv. Ivana Krstitelja, stanje prije i nakon radova (snimke: N. Vasić, 2008. i J. Kliska, 2018.)

12. Slavonki Brod, crkva Presvetog Trojstva, propovjedaonica, stanje prije i nakon radova (snimke: D. Buljan Cypryn, 2015. i J. Kliska, 2021.)

13. Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej, muški prsluk (DUM EM 4817), stanje prije i nakon radova (snimke: N. Oštarijaš, 2021. i K. Gavrilica, 2022.)

ljan, Poljana Lekenička, Logorište, Tomaš, Donji Zvečaj, Vukmanić) i na drvenim polikromiranim, pozlaćenim i posrebrenim oltarnim cjelinama prve polovine 18. stoljeća (Letovanić, Stari Brod, Stara Drenčina, Tomaš, Jamničko Podgorje, Dubočac, Varaždin, Slavonski Brod, Kuzminec, Koprivnički Ivanec, Nova Gradiška, Sveti Petar Mrežnički, Ludbreg, Goričan, Križovljan, Lučelnica, Donja Voća).

Odjel raspolaže i komorom za dezinfekciju umjetnina koja se izvodi oduzimanjem kisika te primjenom inertnog plina dušika koji nije štetan za ljudsko zdravlje ni za okoliš. U komori se mogu tretirati predmeti od drva, tekstila, kože, krzna i papira s ciljem da se unište drvni i drugi nametnici u svim razvojnim stadijima, a

dezinfekcija je djelotvorna i protiv protolitičke aktivnosti bakterija, gljivica i plijesni.

Vrata Restauratorskog odjela Ludbreg otvorena su zainteresiranim posjetiteljima s ciljem senzibiliziranja javnosti za očuvanje kulturne baštine i predstavljanja rezultata konzervatorsko-restauratorskih radova.

Voditelji Restauratorskog centra Ludbreg / Restauratorskog odjela Ludbreg od njegova osnutka do danas bili su Darwin Butković (1994. – 1996.), Velimir Ivezić (1996. – 2004.), Venija Bobnjarić-Vučković (2004. – 2017.), Tomislav Sikinger (2017. – 2021.) i Dana Buljan Cypryn (od 2022. do danas). ■